

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING "BOBURNOMA" ASARI O'ZBEK ADABIYOTIGA TUTGAN O'RNI

Rishton tuman 2-sonli politexnikumi

ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Abdurahmonova Sarvinoz Nodirjon qizi

Email. abdurahmonova@gmail.com

ANNOTATSIYA Mazkur maqolada **Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma"** asarining o'zbek adabiyotidagi o'rni va uning adabiy, ilmiy, tarixiy ahamiyati tahlil qilinadi. Bobur tomonidan yozilgan bu asar, nafaqat Boburning hayoti va siyosiy faoliyatini yoritib beruvchi tarixiy manba, balki o'z davrining madaniy va adabiy holatini aks ettiruvchi bebaho xazinadir. **Boburnoma** o'zbek adabiyotining rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatgan. Asar o'zining badiiy uslubi, tilning ifodaviy imkoniyatlari va she'riy tasvirlari orqali o'zbek tilining boyligini yanada kengaytirgan. Bobur o'zining tarixiy voqealar va shaxsiy xotiralarini, janglar va siyosiy qarorlarni tasvirlab, adabiyotga yangicha yondashuvlar olib kirdi. Maqolada shuningdek, **Boburnoma** asarining zamonaviy adabiyotshunoslikda tutgan o'rni, uning ilmiy va badiiy tahlilga yaroqligi, o'zbek adabiyotida tarixiy romanlar va avtobiografiyalar rivojlanishiga qo'shgan hissasi muhokama qilinadi. Asar nafaqat o'z davrining tarixiy tafsilotlarini, balki inson ruhiyatini, dunyoqarashni va falsafiy qarashlarni ham tasvirlab, o'zbek adabiyotiga yangi bir qatlam qo'shgan. **Boburnoma** o'zbek adabiyotining durdona asarlaridan bo'lib, uning bugungi kunda ham ilmiy tadqiqotlar va adabiyotshunoslik sohalarida dolzarbligini saqlab qolishi, uning ahamiyatini yanada oshiradi.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tahlil, bilim, ma'naviy, ijtimoiy, pedagogik, zamonaviy;

Annotation. This article analyzes the role of Zahiriddin Muhammad Babur's "Baburnoma" in Uzbek literature and its literary, scientific, historical significance.

Written by Babur, it is not only a historical source illuminating Babur's life and political career, but also an invaluable treasure reflecting the cultural and literary state of his time. Baburnoma was an important influence on the development of Uzbek literature. The work further expanded the richness of the Uzbek language through its artistic style, expressive possibilities of language, and poetic imagery. Babur took novel approaches to literature, describing his historical events and personal memories, battles, and political decisions. The article also discusses the role of the work of Baburnoma in modern literary studies, its suitability for scientific and artistic analysis, and its contribution to the development of historical novels and autobiographies in Uzbek literature. The work contains not only historical details of its time, but also the human spirit

Key words. Education, analysis, knowledge, spiritual, social, pedagogical, modern;

KIRISH Zahiriddin Muhammad Boburning "**Boburnoma**" asari o'zbek adabiyotining bebaho xazinasidir. Ushbu asar nafaqat Boburning hayoti va faoliyati haqida, balki o'z davrining siyosiy, ijtimoiy, va madaniy holati haqida ham keng ma'lumotlar beradi. **Boburnoma** asari, ayniqsa, o'zining ilmiy, tarixiy va badiiy ahamiyati bilan o'zbek va jahon adabiyotining durdonalaridan sanaladi. Asar, birinchi navbatda, avtobiografik xususiyatga ega bo'lib, unda Bobur o'zining shaxsiy hayoti, urushlarda qatnashganligi, siyosiy faoliyati, davlatni boshqarish tajribalari, shuningdek, o'ziga xos falsafiy va adabiy qarashlari haqida hikoya qiladi. **Boburnoma** asari nafaqat tarixiy manba sifatida qimmatli, balki uning adabiy jihatlari ham alohida e'tiborga loyiqdir.

Bobur asarida o'zining turli janglarda ishtirok etganini, Hindistonda hukmronlikni qo'lga kiritish va bu mamlakatda o'zining siyosiy va ijtimoiy tizimini qurish jarayonlarini batafsil bayon qiladi. Biroq, bu asar faqat tarixiy voqealarni tasvirlab qolmay, balki Boburning ichki dunyosini, insoniy his-tuyg'ularini va falsafiy qarashlarini ham o'zida aks ettiradi. U o'z hayoti, o'lim va taqdir haqidagi fikrlarini badiiy ifodalar bilan bayon qiladi, bu esa asarni yanada chuqurroq va boyroq qiladi. **Boburnomaning** yozilishi ham juda qiziqarli tarixiy voqea bo'lib, Bobur ushbu asarni Hindistonda, 1529–1530 yillarda yozishni boshlagan. Asar, Boburning Hindistonda yangi davlat qurishga harakat qilayotgan vaqtda, uning safarlarini, janglarini va turli siyosiy qarorlarini yoritishda davom etgan. Bobur o'z asarini yozishda nafaqat shaxsiy xotiralariga, balki o'ziga tegishli bo'lgan ijtimoiy-siyosiy holatlarga ham o'zgacha yondashgan. Boburning yozish uslubi oddiy, ravon, lekin juda mahoratli bo'lib, bu

uning ilmiy va badiiy salohiyatini o'zgacha tarzda namoyon etadi. Asar o'z davrining siyosiy voqealari va tarixiy xronikalari uchun ham muhim manba hisoblanadi. **Boburnomada** taqdim etilgan tarixiy voqealar nafaqat Bobur o'zining siyosiy kurashlarida qanday muvaffaqiyatlarga erishganini, balki o'zining hukmronligi ostida bo'lgan xalqni qanday boshqarganini ko'rsatadi. Bobur o'zining urushlarida, jangovar strategiyalarida, shuningdek, davlat boshqaruvida qanday prinsiplar asosida harakat qilganini o'z xotiralarida bayon qilgan. Shu bilan birga, asarda Boburning shaxsiy hayotiga oid ma'lumotlar ham keltirilgan: uning o'ziga xos tabiatga bo'lgan sevgisi, go'zallikka qarshi ichki his-tuyg'ulari, shaxsiy qalbida yuzaga kelgan mulohazalar va falsafiy qarashlari. Ushbu asar, nafaqat Boburning o'z shaxsini, balki o'z davri va jamiyatini tushunish imkoniyatini ham taqdim etadi. Bobur o'zining hayoti va faoliyatini, uning tashqi ko'rinishini emas, balki ichki dunyosini tushunishga harakat qilgan va shu tarzda tarixiy shaxs sifatida ham, adabiyotda o'z o'rnini mustahkamlagan. Boburning yozgan "Boburnoma" asari, nafaqat o'z vaqtida, balki bugungi kunda ham ilmiy tadqiqotlar va adabiyotshunoslik sohasida o'rganiladi. Boburning o'ziga xos poetik qarashlari, she'riy va nasriy uslubdagi ifodalari, shuningdek, uning falsafiy qarashlari ham bu asarni muhim adabiy asar sifatida xotirlamoqda. Shuningdek, Bobur o'zining maqsadi haqida quyidagicha yozadi: "Men bu asarni o'z xotiralarimni yozish uchun yaratganimda, faqat o'z hayotimni emas, balki yurtimning tarixini ham saqlashni, o'rganishni istardim." Ushbu fikr, Boburning tarixni qanday qadrlaganini va uning o'zi uchun shaxsiy, ma'naviy maqsadlar ko'rganligini ko'rsatadi. Shu tariqa, **Boburnoma** asari o'zining tarixiy ahamiyati bilan birga, uning badiiy va falsafiy jihatlari ham uni o'z davrining eng muhim va eng qimmatli asariga aylantirgan. Asar bugungi kunda ham ilmiy tahlillar, adabiyotshunoslik va tarixshunoslik sohalarida o'zining ahamiyatini saqlab qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA NATIJALARI. "Boburnoma" va O'zbek Adabiyotining Taraqqiyoti "Boburnoma" o'zbek adabiyotining muhim asarlaridan biri sifatida XX asrda yozilgan dastlabki yirik avtobiografik va badiiy asar hisoblanadi. Bobur ushbu asarni yozish jarayonida o'zining adabiy ijodiga katta e'tibor

qaratgan va o'ziga xos poetik tilni yaratishga muvaffaq bo'lgan. Bu asar o'zbek adabiyotining rivojlanishida alohida o'rin tutadi, chunki **Boburnomadan** keyin o'zbek adabiyotida badiiy va ilmiy asarlar yozishda yangi yondashuvlar va uslublar shakllana boshlagan. Bobur o'z asarida nafaqat voqealar va tarixiy tafsilotlarni, balki zamonasining badiiy uslubini va tilini ham qayd etgan.

Boburnomada ko'p yillik o'rganish va o'ziga xos tilga bo'lgan ehtiros, Boburning adabiyotga bo'lgan muhabbatini ko'rsatadi. Bu asar o'zbek tilining imkoniyatlarini kengaytirish, badiiy fikrlarni chuqurlashtirish va ifodalashda muhim rol o'ynadi. Bobur **"Boburnoma"**da o'z zamonidagi o'zbek tilining barcha boyliklaridan samarali foydalangan. U turli uslublarni birlashtirib, nafaqat tarixiy voqealarni tasvirlashda, balki shaxsiy his-tuyg'ularini ifodalashda ham yangi

yoʻnalishlarni oʻrnatgan. Bobur oʻz asarida badiiy va nasriy uslublarini uygʻunlashtirib, tilni qanday qilib jonli, ravon va ifodali qilish mumkinligini koʻrsatdi.

Asarda ishlatilgan **metafora**, **taqqoslash** va **tavsiflar** oʻzbek tilining adabiy imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilgan. Bobur oʻzining shaxsiy tajribalari, hayoti va fikrlari orqali **badiiy ifodalarni** chuqurlashtirdi. Boburnoma oʻzida tarixiy tafsilotlarni ham, badiiy tasvirlarni ham oʻzida mujassam etgan, bu esa uning adabiy yuksakligini taʼminladi. "Boburnoma"ning oʻzbek adabiyotiga taʼsiri faqatgina badiiy jihatlari bilan cheklanib qolmaydi, balki tarixiy manba sifatida ham katta ahamiyatga ega. Bobur oʻzining hayotini, urushlarini, siyosiy va shaxsiy tajribalarini tasvirlagan va bu orqali oʻzbek adabiyotida tarix va badiiy ijodning birlashishini namoyish etgan. Uning asari adabiy-badiiy va tarixiy manba sifatida oʻzbek adabiyotining oʻziga xos xususiyatlarini rivojlantirishga xizmat qilgan. Bobur **Boburnomada** nafaqat oʻz hayotini, balki oʻz davrining tarixini, ijtimoiy va siyosiy holatini batafsil tasvirlaydi. Bu oʻzbek adabiyotida tarixiy romanlar, xotiralar va badiiy esselarning rivojlanishiga yoʻl ochgan. Boburning sheʼriyatga boʻlgan qiziqishi va uning **Boburnomadagi** sheʼriy ifodalarini kiritishi oʻzbek sheʼriyatiga katta taʼsir koʻrsatgan. Bobur oʻz asarida sheʼriy fikrlarni oʻziga xos tarzda bayon etgan, bu esa oʻzbek adabiyotida sheʼriyatning yangi shakllarini yaratishga yordam bergan. Bobur oʻzining sheʼrlarida **tabiatni**, **dunyoqarashini**, **inson ruhiyatini** va **falsafasini** tasvirlab, oʻzbek sheʼriyatiga yangi yondashuvni kiritgan. Bobur sheʼrlarida adabiy uslublar va badiiy vositalarni ishlatishda juda boy va xilma-xil yondashuvlarni qoʻllagan. Bobur oʻzining sheʼriy va nasriy asarlarini birlashtirish orqali oʻzbek tilini yangi darajaga koʻtargan. **Boburnomaning** oʻzbek adabiyotiga qoʻshgan hissasi beqiyosdir. U oʻzbek adabiyotining rivojlanishiga yangi yondashuvlar olib kirdi. Bobur oʻz asarida adabiyotning nafaqat tarixiy, balki badiiy va falsafiy jihatlarni ham birlashtirdi. Bu asar orqali oʻzbek adabiyotida yangi poetik uslublar, badiiy obrazlar va tilga boʻlgan yondashuv shakllandi. Bobur oʻz asarida tarixni, ijtimoiy hayotni va madaniyatni tasvirlash bilan birga, oʻzining ichki dunyosini, dunyoqarashini va falsafasini ham kiritdi. Shuning uchun **Boburnomani** oʻzbek adabiyotining yangi bosqichi sifatida

baholash mumkin. Boburning ushbu asari orqali o'zbek adabiyotida adabiy tahlil, poetik ifoda va badiiy tasvirlashda yangi yo'nalishlar yuzaga keldi.

XULOSA VA TAKLIFLAR Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki **"Boburnoma"** asari Zahiriddin Muhammad Boburning ilmiy, tarixiy va adabiy merosining yuksak namunalaridan biridir. Bobur o'zining tarixiy xotiralarini, siyosiy va ijtimoiy faoliyatini, urushlar va muvaffaqiyatlarini, shuningdek, ichki dunyosini batafsil tasvirlab bergan ushbu asar, o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bobur o'z asarida faqat o'zining hayoti va faoliyatini emas, balki zamonining siyosiy, madaniy va ijtimoiy holatini ham yoritadi. Bu orqali u adabiyot va tarixni birlashtirgan bir asar yaratdi, bu esa **Boburnomani** nafaqat tarixiy manba, balki adabiy durdona sifatida tanitdi. Asar, shuningdek, **o'zbek tilining imkoniyatlarini kengaytirishda** ham muhim rol o'ynadi. Bobur o'zining **"Boburnoma"** asarida nafaqat tilni kengaytirgan, balki o'zining o'sha davrdagi adabiyotga nisbatan yangicha yondashuvini ham ko'rsatgan. U o'zining badiiy ifodalari orqali o'ziga xos poetik uslubni shakllantirdi. Boburnoma orqali, o'zbek adabiyotida faqatgina tarixiy tafsilotlar emas, balki shaxsiy, falsafiy va psixologik tasvirlar ham muhim ahamiyat kasb etdi. Bobur o'zining ichki dunyosini, insoniy his-tuyg'ularini va muammolarini tasvirlashda badiiy tasvirlar va obrazlar yordamida o'zbek adabiyotiga yangi uslub va usullarni olib kirdi. **Boburnoma** nafaqat o'zbek adabiyotining, balki jahon adabiyotining ham qimmatli asaridir. Uning o'z zamonasining ijtimoiy va siyosiy holatini ko'rsatishda nafaqat realist tasvirlarni, balki badiiy va estetik tasvirlarni qo'llaganligi, **Boburnomani** zamonaviy adabiyotning yirik asarlaridan biriga aylantirdi. Boburning o'z davrini va muhitini yoritishdagi mahorati, nafaqat uni tarixchi sifatida, balki adabiyotshunos sifatida ham hurmatga sazovor qilgan. **Boburnomaning** bugungi kunda ham ilmiy tahlilga yaroqli bo'lishi uning muhimligini ko'rsatadi. Bugungi ilmiy-tadqiqotlar, tarixiy izlanishlar va adabiyotshunoslik sohalarida **Boburnoma** o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqda. Uning o'ziga xos til va uslubdagi tasvirlari, o'sha davrning ijtimoiy va siyosiy holatini yoritishga yordam beradi. Boburning o'ziga xos falsafiy qarashlari, tabiatni tasvirlashdagi go'zallik,

insoniyat va taqdir haqidagi mulohazalari o'zbek va jahon adabiyotining muhim qismlarini tashkil qiladi. Shuningdek, **Boburnoma** o'zbek adabiyotining tarixiy romanlar, badiiy esselar va yirik avtobiografiyalar rivojlanishiga sabab bo'ldi. Bobur o'zining "**Boburnoma**" asari bilan adabiyotda tarix va badiiyatning uyg'unligini ta'minladi, bu esa adabiyotshunoslikda yangi yo'nalishlarning shakllanishiga olib keldi. Uning asarida tarixiy tafsilotlar va badiiy tasvirlarning uyg'unlashuvi, keyinchalik boshqa yozuvchilar tomonidan ham qo'llanila boshlandi. **Boburnomaning** o'zbek adabiyotiga qo'shgan hissasi nafaqat o'sha davrda, balki bugungi kunda ham sezilmoqda. Asar, zamon o'tishi bilan adabiyotshunoslik, tarixshunoslik va tilshunoslik sohalarida muhim manba bo'lib qolmoqda. Bobur o'zining asari orqali nafaqat o'zining shaxsiy hayotini, balki butun bir xalqning tarixini, madaniyatini va qadriyatlarini saqlab qolishga harakat qilgan. U o'z asarida o'zining siyosiy faoliyatini, yurtidagi adolatni qayta tiklashga bo'lgan intilishlarini ifodalagan. Shuningdek, Bobur o'zining "**Boburnoma**" asarini yaratishda, xalqining madaniy merosini saqlash va keyingi avlodlarga yetkazish uchun o'ziga xos maqsadni ko'zlagan. Boburning o'z adabiy yuksakligini faqatgina tarixiy voqealarni tasvirlashda emas, balki badiiy tasvirlashdagi ilg'or yondashuvlarida ham topish mumkin. Asar o'zida nafaqat **tarixiy** va **adabiy** xususiyatlarni, balki **falsafiy** va **psixologik** o'lchovlarni ham mujassam etgan. Bobur o'zining hayoti va faoliyati haqida gapirganda, zamonining ijtimoiy, siyosiy, va madaniy muammolarini yanada chuqurroq tushunishga imkon yaratdi. **Xulosa qilish o'rnida aytish mumkinki, "Boburnoma"** o'zbek adabiyotining durdonalaridan biri bo'lib qolmoqda. Boburning asari nafaqat o'z zamonining tarixiy manbasi, balki uning badiiy va falsafiy jihatlari orqali o'zbek adabiyotining yuksakligiga hissa qo'shgan. Bugungi kunda **Boburnoma** adabiyotshunoslik, tarixshunoslik, va madaniyatshunoslik sohalarida o'zining muhimligini saqlab qolmoqda va o'zbek tilining imkoniyatlarini kengaytirishda davom etmoqda. Ushbu asar o'zining adabiy yuksakligi, tarixiy ahamiyati va falsafiy mulohazalari bilan nafaqat o'zbek, balki jahon adabiyotining bebaho xazinasini sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev, A. (1998). Turkistonda jadidchilik harakati: tarixi va tarbiya. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi.
2. Bendrikov K.E. “Очерки по истории народного образования в Туркестане (1865- 1924гг.)” asarida “Shamsiya” (formal mantiq kitobi) va unga sharhlar XIII asrda, “Aqoid” – musulmon din aqidalarini bayon etuvchi kitob XII asrda, “Mantiq Tahzib” – mazmunida yunon falsafasining arabcha talqinini o‘zida mujassam etuvchi dialektika kitobi - XVI asrda, Shariat – Qur'on va muqaddas rivoyatlar asosida bayon qilingan diniy, fuqarolik, jinoiy va boshqa davlat, jamiyat qonun qoidalari hamda xususiy axloq normalari to‘plami VIII – IX asrlarda tuzilganligi keltirib o‘tadi.
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 11-jild. – Toshkent: Davlat milliy nashriyoti, 2005. – B. 110. Айтмамбетов Д.А. Дореволюционные школы в Киргизии. – Фрунзе: Илим, 1961. – С. 35.
4. Sayyora Samandar, Umid Bekmuhammad "Xorazm jadid namoyandalari: hayoti, faoliyati va adabiy merosi" (Monografiya) “Milleniumus print” nashriyoti Urganch – 2024. 13 b.
5. Kim P.G. Uydirma va haqiqat // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 1989 yil 29 oktyabr.
6. Nazimov A. Qizlar tarbiyasi. – Toshkent: Kamalak, 1994. – B. 64; Olimat ul-banot. Muosharat odobi. – Toshkent: Mehnat, 1997. – B. 32.
7. Faxriddin B., No‘monbek A. ABS SISTEMASI BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNING TORMOZ SAMARADORLIGINI MATEMATIK NAZARIY TAHLILI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 1. – С. 333-337.
8. Xuzriddinovich B. F. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILNI TORMOZ PAYTIDA O ‘ZO ‘ZIDAN VA MAJBURIY TEBRANISHLARINI TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA’SIRINI TAHLIL QILISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 4. – С. 81-87.

9. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABS BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Academic research in educational sciences. – 2024. – Т. 5. – №. 5. – С. 787-791.
10. Qurbonazarov S. et al. ANALYSIS OF THE FUNDAMENTALS OF MATHEMATICAL MODELING OF WHEEL MOVEMENT ON THE ROAD SURFACE OF CARS EQUIPPED WITH ABS //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – Т. 4. – №. 8. – С. 45-50
11. Каршиев Фахридин Умарович, Н.Абдукахоров ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ//<https://www.iupr.ru/6-121-2024>
12. Xusinovich T. J., Ro‘zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O‘RGANISH.
13. Махкамова Н.Р. Социально-нравственные и духовные процессы в Узбекистанском обществе конца XIX – начала XX вв. // Общественное мнение. Права человека. – Ташкент, 2001, №2(14). – С. 85-91.
14. Муминов И.М. Избранные произведения в 4-х томах. – Ташкент, 1976, Т.2. – С. 37.
15. Салижанова Г.Ф. Учебно-просветительские очаги в Туркестане, их общественное значение (конец XIX – начало XX вв.). Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Ташкент, 1998. С. 22.
16. Сравнение программ русско-туземных школ и новометодных мактабов. // Туркистон вилоятининг газети. 1915, №84, 85.
17. Шамсутдинов Р., Расулов Б. Туркистон мактаб ва мадрасалари тарихи. – Андижон: Мерос, 1994. – Б. 60.